

ATT LÄRA IN UTE

BLADET

NR 1/26
ÅRGÅNG 40

NATURSKOLEFÖRENINGEN

Utenavet
- främjande av utomhus-
undervisning och lärande

ATT
LÄRA IN
UTE

Naturskoleföreningen

NATURSKOLEFÖRENINGEN

är en intresseförening för människor som arbetar med utomhuspedagogik. Vi arbetar för en idé; att lära in ute.

Positiva upplevelser i naturen är grunden för att förklara ekologiska samband och för att förstå miljöfrågorna. Kunskapen om naturen börjar i naturen!

MEDLEMSSKAP

Enskilda personer och organisationer är välkomna som medlemmar. Medlemmar får ATT LÄRA IN UTE-BLADET, som utkommer med fyra nummer per år, via inlogg på hemsidan i form av en PDF-fil.

ÅRSAVGIFT

- enskilda medlemmar 220 kr
 - organisationer/institutioner 220 kr
 - naturskolor 1000 kr
- Anmäl dig på föreningens postgiro 493 33 84 - 2. Uppge namn, adress, telefon och email-adress.

ADRESS

Naturskoleföreningen
c/o Jenny Carlsson
Järntorgsgatan 14
596 31 Skänninge

HEMSIDA

www.naturskola.se

ATT LÄRA IN UTE-BLADET

Naturskoleföreningens medlemstidskrift. Utkommer med fyra nummer per år.

ANSVARIG UTGIVARE

Johan Agås

REDAKTÖR

Robert Lättman-Masch

ADRESS

ATT LÄRA IN UTE-BLADET
c/o Robert Lättman-Masch
Sköndalsvägen 2
148 30 Ösma
Tel. 08-520 73708
robert.lattman-masch@nynashamn.se

MANUSSTOPP

Nr 2/26 1 april

FRAMSIDA

Foto: Boel Jonsson

UPPLAGA

Digital till medlemmar och andra intresserade

STYRELSEN

kan Du vända Dig till om Du vill veta mer om föreningen eller har någon idé som Du vill framföra. Kontakta Naturskoleförening: styrelse@naturskola.se, Tel: 070-221990

ORDFÖRANDE

Johan Agås
johan.agas@naturskola.se

VICE ORDFÖRANDE

Anna Ekblad
anna.ekblad@naturskola.se

KASSÖR

Jenny Carlsson
jenny.carlsson@naturskola.se

LEDAMÖTER

Birgitta Sähke
birgitta.saihke@naturskola.se

Andrea Gök
andrea.gook@naturskola.se

Patrik Swede
patrik.swede@naturskola.se

Magdalena Rehnberg
magdalena.rehnberg@naturskola.se

Adil Sadiku
adil.sadiku@naturskola.se

Sara Antell
sara.antell@naturskola.se

REDAKTÖR OCH FORMGIVARE

ATT LÄRA IN UTE-BLADET
Robert Lättman-Masch 08-520 73708

WEB-ANSVARIG

webb@naturskola.se

INFORMATIONSMATERIAL

Naturskoleföreningen har material till mässor, föreläsningar och utställningar. Behöver du informationsfoldrar, låna föreningens Power Point eller Roll up, köpa tygmärke med Naturskoleföreningens logo kontakta Birgitta Sähke.

TILL ALLA SKRIBENTER

Vi är tacksamma om Du hjälper oss med några enkla saker när Du skriver i ATT LÄRA IN UTE -BLADET:

- Dela upp texten i mellanrubriker.
- Skriv gärna bildtexter.
- Bifoga illustrationer eller foton med hög upplösning.
- Skicka en ren fil där Du sparat texten i Word i typsnitt Times new roman 10 p utan inslag av layout, tabeller eller andra finesser som finns i textprogrammet. Skicka också gärna en fil där det framgår var bilderna passar i förhållande till texten.
- Skicka text och bilder till:

robert.lattman-masch@nynashamn.se

ATT LÄRA IN
UTE
BLADET 2026

Föreningssida.....	2
Ledare.....	3
Den (o)hållbara undervisningen.....	4
Utomhuspedagogik.....	8
Trollet i trollskogen.....	13
Friluftsförändringen.....	15
Skogen i skolan.....	17
Naturskoleföreningen.....	18
Naturrutan.....	19

Ansvar för innehåll: Utenavet

Hur syns vi bättre och hur når vi ut till fler?

Det nya året 2026 har precis kommit i gång så smått och vi i styrelsen ser fram emot ett nytt spännande år tillsammans med er enskilda medlemmar, ni på våra naturskolor/naturum och inom övriga organisationer.

Dessutom hoppas vi att nu när vår föreningstidning Att lära in ute-bladet sedan en tid ligger "öppet" på vår webb, att vi når ut till ännu fler utanför "vår krets", som exempelvis till pedagoger, skolledare, kommunanställda och politiker. Naturligtvis vore det även trevligt om de också skulle kunna tänka sig att bli medlemmar i vår förening, men det allra viktigaste är ändå att vi når ut till fler om vikten av "Att lära in ute".

Vindarna har under de senaste 8–10 åren varit mest av motvindskaraktär och vi har sett flera exempel på hur lätt det är att lägga ner en naturskola och motivera beslutet med: "Att det inte är lagstadgad verksamhet". Trots att naturskolan funnits under lång tid, varit oerhört uppskattad av pedagoger och elever och fungerat alldeles ypperligt, samt inte kostat särskilt mycket, så sopas den mycket lätt "under mattan" på bara ett ögonblick.

Att en del ljuspunkter finns bör väl ändå lyftas fram då funderingar om hur en naturskola fungerar eller hur den startas upp, har nått oss i styrelsen allt oftare under det senaste året. Några nya naturskolor är troligen på gång att startas upp under 2026, vilket känns kul!

Att ingå i samarbeten av olika slag är viktigt för Naturskoleföreningen, bland annat för att vi ska kunna synas och nå ut bättre. Vi är en ideell förening som är ganska liten, åtminstone om vi jämför oss med några av de "stora drakarna" som till exempel: Sportfiskarna, Friluftsförbundet eller Naturskyddsföreningen.

Dock når vi i Naturskoleföreningen varje år, via våra naturskolor, ut till ett stort antal elever och pedagoger. Ett antal som uppskattningsvis hamnar på runt 250 000 personer vilket gör oss större än de ovan nämnda organisationerna, om vi ser till deras

respektive medlemsantal. Det kanske inte går att jämföra på det viset men det visar ändå på en styrka. Det antal vi når känns respektingivande och något som känns bra att ha med sig i ryggen när vi framöver har planer på att via ett projekt ta viktiga steg till att nå ut till fler.

Ett av de samarbeten som vi är en del av sedan länge är UTENAVENT. I detta nummer kommer ni att få bekanta er med de medlemmar som ingår där. Utenavet är ett nationellt nätverk som syftar till att främja utvecklingen av utomhuspedagogik i Sverige och som återkommande arrangerar den rikstäckande konferensen "Ute är inne".

Utenavet finns till för att fler barn och unga mår allt sämre idag, både fysiskt och psykiskt. Dessutom visar resultaten i skolan att allt fler elever har svårt att nå målen. För att möta dessa problem behöver vi därmed utveckla nya sätt för lärande som möter dagens samhällsutmaningar.

Forskning visar att utomhuspedagogik kan göra stor skillnad. När undervisning blir förlagd utomhus rör sig elever mer, vilket bidrar till att deras stress minskar och att deras välmående ökar. Samtidigt blir deras lärande mer levande och konkret. Genom att praktiskt och interaktivt undervisa olika ämnen i deras autentiska miljö och sammanhang så ökar både elevers motivation, kunskap, och förståelse. Med andra ord, utomhuspedagogik handlar om att erbjuda elever möten med olika kunskapsinnehåll i deras autentiska miljöer och sammanhang genom en växelverkan mellan teori och praktik samt kropp och sinne.

Hoppas nu att ni får ett fint "Bladetmoment" och förhoppningsvis träffas vi i Bergslagen djupa skogar på årsmöteskonferensen i Ånnaboda den 15–17 april med temat "Med öppet sinne"!

JOHAN AGÅS, ORDFÖRANDE

Den (o)hållbara under- visningen för framtidens pedagogiska utmaningar

I media hörs allt oftare om begreppet, biofobi. Detta handlar inte om en medicinsk diagnos, utan om att personer har rädsla eller skräck för skogen och/eller känner obehag för växter, insekter, djur och svampar. Naturfobi har en liknande betydelse, men avser främst negativa känslor om naturmiljöer, exempelvis en tät barrskog, vattendrag med ett fiskbestånd, eller att vidröra

naturföremål. Tyvärr ökar bio- och naturfobi bland barn och unga, även i Sverige som länge har varit känt för kärleken till naturen. En orsak är förtätning och urbanisering, eftersom barn och unga som lever i städer kan ha mindre daglig kontakt med naturen. Det kan också hänga samman med den kunskap man har om andra livsformer (Jensen m.fl. 2025).

"Håll stövlarna leriga" – handlar om att ge barn och unga olika naturvistelser och fler upplevelser i naturen—året runt, samt erfarenheter om naturens olika skepnader i form av väder, djur- och växtliv.

"Högg ner björk – vill ha julgran" (Aftonbladet, 25/12/19). Det låter apokalyptiskt, men det är ett vardagligt faktum att färre människor vet någonting om naturen och än mindre om arter. En gråsparv kan kallas McDonalds fågel, medan en maskros får heta "gul blomma". Människor kan inte längre "läsa av" naturen och nyfikenheten att noga observera och lära sig om den lokala miljön verkar ha minskat.

En lärare tar med underlag för att eleverna inte ska behöva ligga på det torra gräset i solskenet när HLR ska tränas utomhus. Elever vill inte hämta kottar, löv och stenar när utomhusundervisning sker i skogen. Detta är några exempel på hur biofobi påverkar den pedagogiska verksamheten i Sverige idag (även om det såklart också finns upplyftande exempel på naturintresse och engagemang). Därför har Utenavet—ett nationellt nätverk som syftar till att främja utvecklingen av utomhuspedagogik, en väldigt betydelsefull funktion idag.

Utomhuspedagogik – den gröna och osynliga tråden i lärarutbildningen

Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) i Jönköping ingår i Utenavet. I två decennier har högskolan bedrivit kurser, till exempel de fristående kurserna Utomhuspedagogik – ett platsbaserat lärande 7,5hp och Utomhuspedagogik och teckenkommunikation 7,5hp. Lärarstudenter inom grundlärarprogrammet mot fritidshem har en obligatorisk programkurs, Utomhuspedagogik för fritidshem för att kunna genomföra utomhusundervisning med material för utomhusbruk, men samtliga lärarstudenter oavsett inriktning borde framöver få kompetens i utomhusundervisning.

I den pedagogiska debatten diskuteras hur den kommande lärarutbildningen ska förändras mot bakgrund att lärarstudenter behöver mer kunskaper om tidig matematik-, läs- och skrivinläring. Som ordförande i Utenavet och lärarutbildare finns därför möjligheter att utöka undervisningsformerna och öka kompetensen i utomhuspedagogik.

Exempelvis är matematik inte enbart en konstruktion på ett papper. Det gäller att lärarstudenterna, och därefter framtida elever lär sig relevansen i matematiken som används utanför klassrummet. Lärarstudenter behöver också kunskap och erfarenhet att bedriva undervisning i andra miljöer än klassrum inomhus, som skolskogen eller den närliggande parken. Om blivande lärarstudenter får ökade kunskaper om naturen och har naturkontakt under utbildningstiden, så kan det dessutom vara ett sätt att förebygga biofobi för dagens och morgondagens barn och unga.

Kompetensutveckling behövs också för pedagogisk personal som redan är yrkesverksamma. I ett samarbete mellan akademien och den pedagogiska praktiken har det i Jönköping skapats paketerad pedagogik. Det är lådor med material för utomhusbruk inom de flesta skolämnen. Exempelvis matematik- och språklärande, estetiska ämnen och NO-ämnen. I varje låda finns förslag på undervisningsupplägg och koppling till läroplanerna. Dessa lådor kan lånas kostnadsfritt av lärare och pedagoger i Jönköpings kommun.

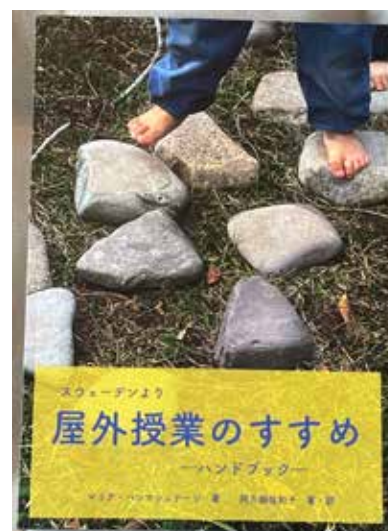
Förutom erfarenheter av utomhuspedagogiska praktiker, är det särskilt viktigt att lärarstudenter får utbildning i situationsstyrt och upplevelsebaserat lärande, samt ökar den rumsliga uppfattningen om var undervisningen kan bedrivas. Det går inte att stänga in lärandet mellan fyra väggar utan det pågår överallt och hela tiden. Klassrumsundervisningen är visserligen praktiskt för läraren eftersom det sker på en begränsad yta, men det går också att skapa rumsliga gränser i skogen eller i andra naturmiljöer. Detta för att skapa trygghet, en avgränsning som bildar ett "rum". En stig, bäck eller en tät skogsdunge kan fungera som ett stopptecken eller markera var uteklassrummet är. Under lärarutbildningen kan det också bedrivas offentlig konstvandring, guidning på kultur- och aktivitetscentra, eller litterära berättelser kopplade till en viss miljö.

Lärarutbildningsutredningen (Regeringen, 2023) beskriver att det behövs en bättre koppling mellan

teori och praktik, vilket sammanfaller väl med Utenavets förslagsvis "nya" definition av vad utomhuspedagogik är:

möten med ett kunskapsinnehåll i sitt autentiska sammanhang genom växelverkan mellan teori och praktik samt kropp och sinne.

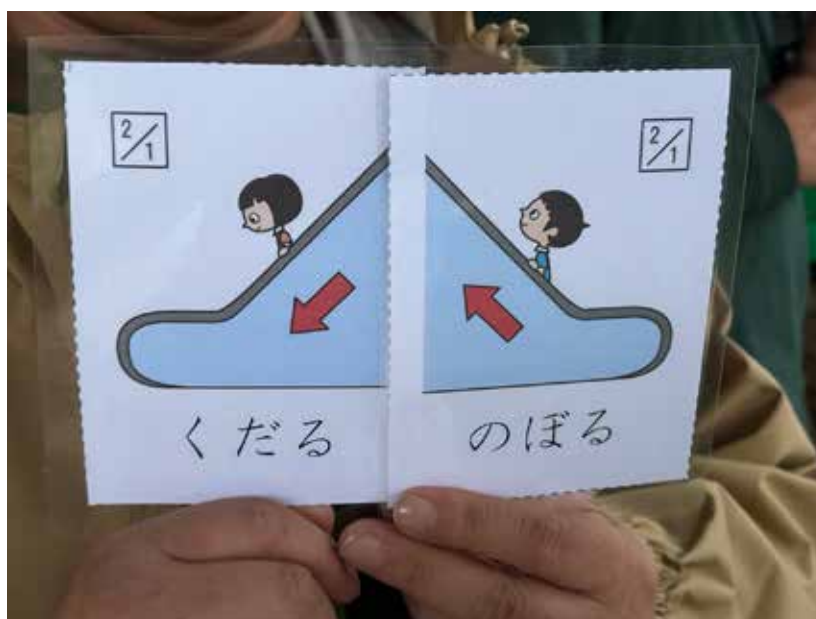
Naturen har dessutom flera hälsofördelar. Luft och vattenkvalitet förbättras av grönskan i tätorter, aktiviteter utomhus kan förbättra kondition och motorik, medan bland barn och unga kan kontakt med naturen ge positiva effekter såsom mindre stress och ökade skolresultat (Faskunger m.fl. 2018). Människor med negativa känslor går alltså miste om naturens möjligheter till återhämtning och välmående. Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att lägga in psykisk hälsa i några av de nya läroplanerna, och i dagens pedagogiska debatt talas det om att införa undervisning om detta i grundskolan (Forssmed, 2026). Här kan Utenavets intentioner och målsättning vara med för att vända trenden. Exempelvis genom att ge barn och unga mer kontakt och relation till naturen och bidra till fler vistelser i naturen.

Utomhusundervisning – en handbok som är översatt och anpassad till japanska förhållanden.

Utomhuspedagogik – lärandets landskap och handens kunskap i ett globalt perspektiv

Intresset för utomhuspedagogik växer, bland annat i Japan, både på universiteten och i den pedagogiska praktiken. I Sverige genomförs redan en del utomhusförlagd undervisning, men i Japan är detta nästan okänt. För att öka kunskaper om hur utomhusförlagd undervisning praktiskt kan genomföras, gjordes en kompetensutvecklingsresa till Japan, där barn i förskolan och

En utomhuspedagogisk aktivitet om motsatsord.

elever i grundskolan fick uppleva utomhusundervisning.

Under några lektioner visades hur läraren kan samla eleverna. Exempelvis genom att eleverna håller i ett långt rep, bildar en cirkel och att det är läraren som ska ha solen i ögonen så eleverna slipper kisa vid solsken. Lektionen behöver ha en kortfattad introduktion – gärna med bildstöd (laminerade bilder på vad som ska hända). Läraren kan också använda en röstväst så samtliga barn och elever hör och förstår vad som ska göras.

Under en lektion läggs den japanska bokstavsmattan ut på marken och eleverna börjar lägga naturföremål på respektive bokstav. Kvällen innan hade flera av denna skolenhets lärarkår gått på föreläsningen, "Utomhuspedagogik ur ett svenskt perspektiv" och införskaffat handboken som nyligen publicerats på japanska.

Barnen får ett motsatsordskort och ska hitta sin "motsatsordskompis" i skogen. Motsatsordskorten innehåller både bild och text, allt för att öka tillgängligheten så att samtliga barn ska kunna delta i den utomhuspedagogiska aktiviteten.

De japanska barnen fick i samband med kompetensutvecklingsresan även prova på aktiviteten "Bingo", som genomfördes tillsammans med blivande pedagoger.

Förskolan ska inte efterlikna en grundskola med raka väggar och rektangelformade klassrum.

Förskolan, Friend Forest Kindergarten ligger i Urakawa, Hokkaido. Den är arkitektoniskt byggd så att barnen ska få uppleva rum-i-rummen. Även om ljudnivån blev märkbart för hög i början så har strukturen gått bortom klassrumstänkandet. Lärandet och leken har i stället fått spridning i alla vrår.

Förskolan har en utomhuspedagogisk profil, men trots det så började initiativet av pedagogerna med vilket lärande som ska erbjudas inomhus. Under mitt besök fanns funderingar på vad som

kan göras utomhus. Diskussioner har påbörjats om att förskolebarnen ska få vara med i planeringsstadiet. Den traditionella sandlådan finns på plats och likaså grönyta för spring- och fysiska aktiviteter, men det behövs fler erbjudanden för barnen. Barn behöver i tidig ålder få uppleva de fyra elementen; jord, vatten, luft och eld. I sandlådan får barnen blanda sand med vatten, med geggamojan kan de skapa det som behövs för deras lekar.

På flera ställen på förskolan finns eldstäder, både utanför växthuset och på gården. Barnen fick vara med när eldstål användes för att göra

Barnen blev uppdelade i grupper, förslagsvis fyra barn i varje grupp tillsammans med en pedagog.

Barnens handlingsmöjligheter är oftast hänvisade till geggamojan, men erbjudandena behöver utökas.

En söndag fick barnen tillsammans med sina föräldrar grilla pinnbröd. Ett lämpligt tillfälle eftersom det är många vuxna på plats när barnen ska få möjlighet att möta eld på ett säkert sätt.

upp elden. Därefter fick barnen tillsammans med pedagoger och med sina föräldrar blanda ihop degen för att kunna göra pinnbröd. Sedan är det dags att grilla.

Ingen aning - då behövs utomhuspedagogisk forskningsspaning

Utomhuspedagogik förknippas oftast med yngre barn och elever i grundskolans tidigare år, ett projekt om undervisning på högstadiet och gymnasiet bedrevs nyligen. Under konceptet, Golfbanan som uteklassrum gav ämneslärare utomhusundervisning till eleverna i en golfbanemiljö. Den pågående studie om utomhusundervisning på golfbanan med elever i högre årskurser fokuserar på lärarnas perspektiv. De preliminära resultaten visar att lärarna har olika undervisningsstrategier. Flera lärare menar att mycket material behövs för utomhusundervisning och avståndet mellan skolenheten och golfbanan är en utmaning. Men lärarna betonade också den positiva potentialen i samarbetet och gemenskapen

som uppstod i utomhusmiljön vid golfbanan. Några lärare kan se att vissa elever kommer mer till sin rätt inom denna undervisningsform, eftersom några elever som vanligtvis tröttnar under en lektion, fick bättre koncentration under "golfdagarna". En tidigare studie (Szczepanski & Strandberg, 2022) visar att golfbanor som undervisningsmiljöer erbjuder fysisk aktivitet, kunskap om natur, förståelse om allemansrätten förutom att få prova på golf. I förlängningen kan eleverna gynnas av en växelverkan mellan olika lärmiljöer. "Golfbanan som uteklassrum" är ett koncept av Svenska Golf förbundet, där skolor använder golfbanor för undervisning i matematik, biologi och allemansrätten. Lärandet ska vara mer praktiskt, inspirerande och fysiskt aktivt, vilket ska ge positiva effekter på både elevers prestationer och hälsa.

Genom Utenavets nätverk hoppas jag att fler barn och unga får komma i kontakt med växter, djur och natur i den pedagogiska praktiken och att lärarstudenter får de utomhuspedagogiska redskap som behövs för att kunna bedriva en trygg och säker utomhusundervisning. Alla barn och unga har glädje och nytta av tillfällen till att se, lukta, känna, höra och smaka på naturen. Grönområden behöver få mer plats i anspråk i stadsmiljöer och politiska beslut behöver tas utifrån en hållbar inställning till barns och ungas välmående och

Det är något universellt med att barn vill bygga kojor. Barn är oslagbara på att hitta pinnar någonstans i Tokyo för att bygga en koja.

kunskapsbildande. Förståelse för att vi måste samexistera med och för naturen kan bara utvecklas om vi får tillfällen till att personligen bekanta oss med olika miljöer utomhus.

TEXT OCH FOTO: MARIA HAMMARSTEN, ORDFÖRANDE I UTENAVET, DOKTORAND I PEDAGOGISKT ARBETE I NATURVETENSKAPENS DIDAKTIK, GÖTEBORGS UNIVERSITET OCH FIL.LIC. I PEDAGOGIK MED INRIKTNING MOT DIDAKTIK, HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Källor

Faskunger, J., Szczepanski, A., & Åkerblom, P. (2018). *Teaching with the sky as a ceiling: A review of research about the significance of outdoor teaching for children's learning in compulsory school*. Linköping University. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1253050/FULLTEXT02.pdf>

Forssmed, J. (2016). Debattartikel: "Psyisk hälsa ska in i skolans schema". Svenska Dagbladet. <https://www.svd.se/a/j0dgVz/psyisk-halsa-ska-in-i-skolans-schema-skriver-jakob-forssmed>

Hammarsten, M. (2022). *Utomhusundervisning – En handbok*. Studentlitteratur.

Hällsten, A. Högg ner björk – ville ha "julgran". Aftonbladet. 25/12/19. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Rr77qd/aftonbladet-direkt?pinnedEntry=1433545>

Jensen, J. K., Persson, A. S., & Soga, M. (2025). *Toward a unified understanding of people's aversion to nature: biophobia*. *Frontiers in Ecology and the Environment*, e70019. <https://doi.org/10.1002/fee.70019>

Regeringen (2023). Kommittédirektiv - Utveckla lärar- och förskolläraryrket. <https://www.regeringen.se/contentassets/>

Szczepanski, A., & Strandberg, M. (2022). *The golf course as an outdoor classroom - A proof of concept project*. *International Turfgrass Society Research Journal*, 14(1), 1022-1025. <https://doi.org/10.1002/its2.119> <https://friend-forestkindergarten.com/about-the-kindergarten/about-our-architecture/>

Utomhuspedagogik, undervisning och lärande – i en föränderlig värld

Utomhuspedagogik är ett forsknings- och utbildningsområde utifrån skolans ämnen och teman i autentiska möten med landskapets olika platser, stad och land, natur och kultur, genom en växelverkan mellan inomhus och utomhus.

LÄROPLANSUTREDNINGENS BETÄNKANDE

Efter genomläsning av Läroplansutredningens betänkande – Kunskap för alla – ny läroplan med fokus på undervisning och lärande är det betydelsefullt att alla organisationer i Utenavet framöver bevakar Skolverkets beredning av betänkandet (SOU 2025:19). Jag vill i ett utomhuspedagogiskt kunskaps- och landskapssammanhang lyfta vikten av några centrala begrepp av betydelse för undervisning både utomhus och inomhus, nämligen omgivning, närmiljö, och fältstudier som enligt mig bör förstärkas och specificeras i betänkandets alla ämnesbeskrivningar till ny läroplan för grundskolan. Dessutom bör också begreppet lärmiljö som idag endast finns angivet på två ställen i Läroplanen för grundskolan (Lgr 22) under rubriken förskoleklassen och fritidshemmet och bör omfatta alla stadier i läroplansförslaget, vilket skulle kunna stärka Utenavets organisationers möjligheter till att bidra med kompetensutveckling av verksamma lärare.

I rådande skrivningar kring läroplansbetänkandet saknas begreppet omgivning i ämnena biologi, kemi, matematik samt Idrott och hälsa. Medan begreppet omgivning anges i geografi, historia, samhällskunskap, svenska, engelska, hem- och konsumentkunskap. I

ämnena biologi, kemi och bild anges begreppet fältstudier. Där skulle undervisningsupplägg i både naturvetenskapliga- och humanistiska ämnen, matematik och språk skulle kunna stärkas genom tillägg av begrepp såsom utomhuslektioner, utomhuspedagogiska- och didaktiska sammanhang. Begreppet närmiljö kan identifieras i ämnena: Biologi, bild, hem- och konsumentkunskap, matematik och historia samt närmiljöns landskap i geografi, vilket stödjer alla organisationer som försöker övertyga lärare, elever och vårdnadshavare om att tillgången till lärmiljöer utomhus har betydelse för elevers kunskapsinhämtning,

utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. En ytterligare och tydligare precisering i förslaget till ny läroplan behövs även utifrån de fyra kunskapsformerna: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet som lyfts i Lgr 22, där begreppet ”förhållningssätt” i betänkandet ersätter begreppet ”förtrogenhet” och delvis begreppet ”färdighet”. Dessutom är kopplingen mellan teori och praktik otydligt beskrivna. Begreppet förhållningssätt är inte heller tillräckligt preciserat i läroplanbetänkandet, för att både lärare, rektorer, och skolledare samt vårdnadshavare ska kunna förstå betydelsen av relationen mellan

centrala begrepp, samband och sammanhang i ämnen och teman belägna i skolans närmiljö, omgivning och i de lärmiljöer som både lärare, elever befinner sig i genom fältstudier. Det vill säga utifrån att förstå något som uppstår i en relation till omgivningen och i de sammanhang elever befinner sig i både utomhus och inomhus. Vilket på ett tydligt sätt inte preciseras genom det nya begreppet förhållningssätt i betänkandet. Det anser jag är en svaghet om man vill lyfta handlingsburen kunskap i landskapets natur, närmiljö och omgivning, bland annat av betydelse för att barn och unga också ska kunna erhålla kunskap kring begreppen hållbarhet, ekologiskt, socialt och ekonomiskt i undervisningen. Eftersom kunskaper är av relationell karaktär, både i lärmiljöer inomhus och utomhus eller genom en växelverkan dem emellan.

LÄSA LANDSKAP

Att synliggöra det svenska landskapet, stad och land med dess olika platser i biologi, geografi och historia i undervisningen borde kunna lyftas fram i läroplansförslaget. Det vill säga, både att i fält inom naturvetenskap och humaniora studera spåren av det synliga- och osynliga kulturarvet (sagor, sägner, kulturkanon). Där djur och växter, naturens krafter och mänsklig påverkan lämnar avtryck i både tid och rum. Kort sagt, att lära sig "läsa landskap" (reading landscape), utifrån nutid och dåtid inför framtiden.

Genom våra 25 svenska landskap med dess landskapsdjur, landskapsväxter, landskapsstenar, landskapsrätter och även landskapshundar, vilka inte enbart får bli beskrivna via bilder, filmsekvenser eller konst, utan också behöver upplevas på plats genom möten i sina respektive rätta fysiska landskapssammanhang. Dessutom är vår gemensamma litteraturkanon kopplad till de svenska landskapen via författare såsom Selma Lagerlöf, Ellen Key, Astrid Lindgren med flera, inom både humaniora och det estetiska ämnesblocket. Vilka alla lyfter landskapets pedagogiska potential i undervisning och kultur, där STF med sin Skolreseybyrå i början av 1900-talet gjorde det möjligt för 1000-

tals verksamma lärare: Att Känna sitt Land, sitt Landskap och sig Själva. Dessutom når idag TV-programmet På spåret ca 2 miljoner tittare varje vecka, en utmärkt plattform för Kunskap 1 och Om Landskap samt bildning över generationsgränserna, vilket skapar nyfikenhet kring vad som finns att upptäcka i det svenska natur- och kulturlandskapet.

DIDAKTIK I UNDERVISNING OCH LÄRANDE

Öppna didaktiska frågeställningar: vad, var, hur, när och varför är centrala för att utveckla demokratiska normer och värderingar i vårt samhälle. Det handlar inte bara om att lyfta den didaktiska vad-frågan (ämnet eller temat), utan också var-frågan (platsrelationen), men också hur-frågan (undervisningsupplägg/aktiviteter) samt när-frågan (tidsrelationen i planering och schemaläggning) och avslutningsvis den didaktiska varför-frågan (evidens, möjligheter och barriärer). Andra aspekter som behöver lyftas i det svenska utbildningssystemet är tillgången till studie- och

arbetsplatsbesök, relationen mellan stad och land och transportflöden av varor och tjänster i samhället, varifrån kommer maten, vattnet och energin? Det vill säga ett sätt att initiera ett fältbaserat kretsloppstänkande i undervisningen genom direkta fysiska möten i landskapet. Och dessutom fokusera på betydelsen av allemansrätten, biologisk mångfald, miljö- och energifrågor samt lärande för hållbar utveckling i både teori och praktik (Szczepanski, 2025). Aspekter som bör lyftas och praktiskt ingå som obligatoriska handlingsburna undervisningsmoment i alla grundläggande lärarutbildningsprogram vid högskola och universitet, men också bland verksamma lärare i förskola, grundskola och gymnasieskola. Genom studiebesök exempelvis vid: Tekniska verk, vattenreningsanläggningar, återvinningsstationer, miljö- och naturcentra, naturskolor, science center, museer (Open air museum). Där vår svenska historia, natur- och kulturarv levandegörs i undervisningen, genom att också fokusera på delar av skolans

ämnen och teman, nämligen språk, matematik, naturvetenskap, teknik, humaniora, Idrott och hälsa samt det estetiska blocket.

EN SKOLA FÖR ALLA

Klassrummets lärmiljö är inte enbart en optimal lärmiljö för alla barn och unga med olika funktionsnedsättningar. Barn med NPF- Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som (ADHD, Aspberger och andra dysfunktioner) har i forskning visat sig stimuleras genom naturkontakt. Att vistas i naturpräglade "gröna" landskap minskar stressen och kan förbättra koncentrationen. Vilket har stor betydelse för lärande genom att impulskontrollen höjer humöret hos dessa elever, som dessutom främjar motorisk-social och empatisk förmåga. Där gröna- och blåa lärmiljöer (vattendrag) blir verktyg som förbättrar kognitiva funktioner och självreglering samt minskar problem med ångest och aggression bland dessa elever.

Utomhusmiljön som lärmiljö inom det utomhuspedagogiska kunskapsområdet utgör i sammanhanget ett positivt och värdefullt verktyg – om lärare får den utbildning och kompetensutveckling som saknas i grundläggande obligatoriska lärarprogram vid

våra universitet/högskolor. Idag har ca 10% (ca 18000 elever) i Sveriges grundskolor, ofta har dessa "hemmakämpare" någon form av NPF-diagnos, där studier av relationen mellan djur – människa har visat sig stötta personlig utveckling, genom exempelvis häst- och hundterapi (språkhundar) och delvis genom att förlägga delar av undervisningen i en mera naturpräglad variationsrik lärmiljö. Här finns ett stort utbildnings- och forskningsfält att utveckla att knyta an till exempelvis STE(A)M som forsknings- och utbildningsområde, genom en ökad utomhuspedagogisk markanvändning via kvalitativa- och kvantitativa longitudinella studier.

Svenska och internationella utvecklingsprojekt

STEAM-PROJEKT

Begreppet STEM – science, technology, engineering och mathematics, inkluderar naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik utifrån praktiska tillämpningar och tvärvetenskapliga perspektiv i undervisningen. Vars syfte är att stärka och höja konkurrenskraften och kompetensförsörjningen inom främst naturvetenskap, genom att utveckla elevers förmågor till problemlösning,

innovation och kreativitet samt behålla elevers nyfikenhet och förundran. STE(A)M integrerar även estetiska uttryckssätt (Art), nämligen bild, drama, musik och slöjd i undervisningen. Där tekniska, estetiska, naturvetenskapliga, humanistiska och matematiska kunskaper och värden går hand i hand, vilket uppfattas som en nödvändig överlevnadsstrategi. Internationellt finns dessutom en del att hämta kopplat till utveckling av så kallade Utomhusklassrum som idag är sparsamt beskrivet i en svensk- och skandinavisk kontext. Här finns en stor utvecklingspotential kopplad till STE(A)M, där alla organisationer i Utenavet gemensamt skulle kunna bidra både nationellt och internationellt genom sin breda kompetens.

<https://outdoorclassrooms.com/blog/integrating-steam-education-outdoor-classrooms/>

- The Importance of Outdoor Classrooms
- Understanding Outdoor Classrooms
- Innovative Project-Based Learning
- Utilizing Technology in Nature
- Arts in Nature
- A Dynamic Educational Experience

- Cognitive: Focus and Attention, Problem Solving, Memory

- Social/Emotional: Parallel, Joint or Cooperative Play. Turn-Taking, Self Regulation

- Communication: Receptive & Expressive Language

- Motor: Motor Planning, Hand-eye, Core & Upper Body Strength, Balance, Crossing at the Midline, Coordination

- Sensory: Tactile, Visual, Olfactory, Auditory, Proprioceptive, Vestibular

Så vilda är ett pågående projekt

som bedrivs i Göteborgs Botaniska trädgård, vilket i sina delar kan kopplas till STE(A)M och som utvärderas av Göteborgs universitet med fokus på växtblindhet och biologisk mångfald. Där ca 20 000 elever sätter frön och planterar växter och därmed erhåller en handlingsburen kunskap både utomhus och inomhus. Målet är att väcka nyfikenhet hos barn och unga genom att skapa en konkret relation till naturen i skolans närmiljö. I samtal med forskare och lärare framträder här bilden av hur artkunskapen håller på att försvinna i befolkningen, vilket påverkar både språket och förståelsen för årstidernas växlingar samt varför det är avgörande att återknyta banden till växter bland barn och unga innan de försvinner ur vårt kollektiva medvetande:

<https://www.sverigesradio.se/avsnitt/nar-kunskapen-om-arter-forsviner-ur-skolan-sa-forsoker-forskare-vanda-trenden>

Ett annat projekt i Kanada utvecklar hållbara landskap via Organisationen Re-Nature Foundation och lyfter frågan kring "hållbarhet" som inte anses vara tillräckligt förankrat i skolsystemets klassrumsundervisning utan också äger rum i landskapet genom direkta fysiska möten. Exempelvis genom utveckling av skolgårdar och kopplingar till verksamheter i samhället dess närmiljö och omgivning. På så sätt skapas regenerativa landskap, vilket uppfattas öka möjligheterna att ta itu med psykisk ohälsa, klimatförändringar samt den effekt utifrån mänsklig fattigdom som påverkar dagens utbildning. Utomhuspedagogik och didaktik har i ett skolsammanhang en uppgift att fylla:

<https://www.renature.org/your-school-renature-foundation/>

<https://www.renature.org/focus/>

- Biodiverse Forests: Living Spaces for Your School
- Outdoor Classrooms: Functional Outdoor Learning Spaces
- Teacher Mentorship: Guidance To Grow
- Taking Your Curriculum Outdoors

Doktorsavhandlingen KUNSKAP I LANDSKAP – Ut(i)från ett utomhuspedagogiskt och didaktiskt sammanhang (Szczeplanski, 2025)

baseras på en intervjustudie utifrån totalt 60 respondenter, 15 sakkunniga professorer och 45 verksamma lärares beskrivande uppfattningar kring undervisning och lärande utomhus i den svenska grundskolan. Vilket resulterat i det Utomhuspedagogiska Hjulets fem dimensioner kopplat till didaktiska frågeställningar (s.137). Övergripande frågeställning: Vilka perspektiv på och dimensioner av utomhuspedagogik i undervisning och lärande kan identifieras? En specifik frågeställning formulerades mot bakgrund i empirins grundmaterial: Hur används landskapet, stad och land, i undervisning och lärande? Avhandlingen beskriver fem identifierade dimensioner på metanivå, vilka utgör riktningsskivare för utomhuspedagogikens kärna och identitet, nämligen kunskapsdimensionen, landskapsdimensionen, kroppsdimensionen, tidsdimensionen och miljödimensionen:

<https://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1998067&dsid=7522>

Intresserade kan i avhandlingen läsa vidare och fördjupa sig kring utomhusundervisningens teoretiska och praktiska grunder, utifrån resultat, barriärer och möjligheter.

NÅGRA IMPLIKATIONER/ RÅD TILL LÄRARE UTIFRÅN AVHANDLINGENS RESULTAT

- Vilka intressanta utomhuspedagogiska lärmiljöer finns det utanför era klassrumsfönster som kan kopplas till undervisning och lärande? Genomför först en platsanalys med era kolleger i skolans närmiljö och omgivning och låt därefter eleverna i mindre grupper utforska samma platser och komma med idéer om hur de kan användas och vad som kan undersökas vidare. Till exempel: Hur såg landskapet ut på platsen innan skolan byggdes? Vad berättar ortnamn och vägs skyltar om landskapets historia, natur, kultur, och geografi? Hur tror du skolans närmiljö och omgivning kommer att påverkas i framtiden lokalt och global, utifrån byggnation, uppvärmning, vattentillgång, energianvändning, väderlek, lokala och globala klimatförändringar?

[Kunskapsdimensionen, Landskapsdimensionen, Tidsdimensionen och Miljödimensionen].

- Samverka med kolleger över ämnesgränser och tematisera gärna undervisningen, exempelvis utifrån skolans ämnen: Språk, matematik, naturvetenskap, teknik, samhällsvetenskapliga ämnen, teknik och det estetiska blocket samt idrott och hälsa [Kunskapsdimensionen].

- Börja i liten skala i skolans omedelbara närmiljö och omgivning. Ge elever uppdrag genom öppna didaktiska frågeställningar, vad, var, hur, när och varför, utifrån tydliga strukturer och ramar. Ta vara på och dokumentera elevers öppna frågeställningar som dyker upp i mötet med landskapets olika platser, med dess objekt och fenomen under alla årstider. Se till att elever får inflytande och blir delägare av inlärningsuppgiften under läroprocessen [Kunskapsdimensionen].

- Schemalägg och organisera undervisningen utomhus inför hela läsåret både tidsmässigt och innehållsmässigt i olika ämnen och teman med avseende på planering, genomförande, reflektion och efterarbete [Tidsdimensionen]

- Förankra syftet med undervisning och lärande utomhus kopplat till aktuell läroplan, bland kolleger i lärarlaget och skolledning, involvera vårdnadshavare. Bygg upp ett lättillgängligt förråd av både litteratur och bärbart undervisningsmaterial samt säkerhetsutrustning för utomhusbruk och fältstudier kopplat till ämnen och teman under alla årstider [Tidsdimensionen].

- Ha tålmod, det kan ta ett tag innan kolleger och elever uppfattar att det handlar om undervisning och lärande utomhus i både ämnen och teman, genom en växelverkan med undervisning och lärande i klassrummet [Kunskapsdimensionen].

- Skapa utifrån förstahandserfarenheter i landskapets natur, närmiljö och omgivning mer rörelsebefrämjande och rofyllda ytor på skolgårdar, gröna och blåa lärmiljöer för undervisning och lärande genom att

stötta elevers hälsa och välbefinnande [Kroppsdimensionen].

- Tag vara på lokala kompetenser inom föreningslivet och icke statliga organisationer: Friluftsrådet, Naturskoleföreningen, Skogen i skolan, 4H, Civilförsvarsförbundet, Scoutrörelsen, Sveriges Hembygdsförbund, Svenska Golfbundet med flera. Vilka alla kan bidra och stötta undervisning och lärande utomhus kopplat till landskapsanvändning, ekologi, biologisk och kulturell mångfald, allemansrätt och lärande för hållbar utveckling [Miljödimensionen].

LAGSTADGAD UTMOMHUS- UNDERVISNING SER DAGENS LJUS

Parlamentet i Skottland antog nyligen en lag som visar vägen och öppnar upp möjligheten till en obligatorisk utomhusundervisningen i skolsystemet. Vilket även i Sverige genom Skollagen skulle kunna genomföras. En text kring Skolbibliotekens införande är idag inskrivet i (Svensk Skollag, kapitel 2, 2010:800). På samma sätt skulle undervisning och lärande utomhus kunna ingå i lagrummet, genom begrepp som lärmiljö, inomhus och utomhus i växelverkan i undervisning och lärande:

<https://www.parliament.scot/bills-and->

[laws/bills/s6/schools-residential-outdoor-education-scotland-bill](https://www.parliament.scot/bills-and-)

<https://www.schooltravelorganiser.com/news-and-ideas/scotland-makes-residential-outdoor-education-mandatory/85507.article>

U t o m h u s p e d a g o g i s k m a r k a n v ä n d n i n g o c h utomhusklassrum öppnar upp för didaktiska frågeställningar: vad, var, hur när och varför i en landskapskontext genom ett autentiskt undervisningssammanhang. En utvecklingspotential som gynnar det handlingsburna, meningsfulla, lustfyllda och livslånga lärandet. Det är utifrån sammanhangen och sambanden genom fakta och förståelse, färdighet och förtrogenhet som meningsskapande kunskaper växer och omvandlas till djupare insikter både utomhus och inomhus i variation och växelverkan. Handlingsburna kropps- och sinnesrelaterade möten i rum och tid omformar kunskaper genom att utomhuspedagogiken och didaktiken öppnar upp utbildningens dörrar mot landskapets olika platser, stad och land, och därmed genererar nya tankar till det ofta till synes självklara i undervisning och lärande.

TEXT: ANDERS SZCZEPANSKI
SPETSA/UNITALENT

UNIVERSITY HOLDING LINKÖPING
FOTO: BOEL JONSSON

Trollet i trollskogen

- folktron som ett pedagogiskt verktyg i naturundervisningen

Människan har i alla tider försökt att göra naturen begriplig. Landskapet omkring oss, med alla dess former, rörelser och förändringar, har alltid väckt frågor och förundran. Innan dagens naturvetenskapliga förklaringsmodeller tog form använde sig människor av olika berättelser för att förstå världen. Under årtusendena växte sedan dessa berättelser fram till en rik folkstro, fylld av olika väsen och varelser som på olika sätt personifierade eller förklarade naturens olika uttryck. Detta är idag en del av det svenska kulturarvet och kan fungera som ett kraftfullt pedagogiskt verktyg för att väcka intresse för naturundervisningen i skolan.

Folkstro som bro

Lärande om landskap utgör en central del av utomhuspedagogiken och här

erbjuder den svenska folktron en stor skatt av berättelser som just kan göra landskapet levande, meningsfullt, och förklaringsbart för olika elever. Nästan alla klassiska svenska växter och djur, liksom många välkända naturformer och naturfenomen, omges av olika föreställningar i folktron. Genom att använda dessa berättelser som en pedagogisk ingång kan naturundervisningen i skolan ta avstamp i hur olika människor tolkade naturen förr, för att därefter koppla det vidare till hur vi förstår samma fenomen från ett naturvetenskapligt perspektiv idag. På så sätt kan folktron fungera som en bro mellan den svenska kulturhistorien och naturvetenskapen.

Jättar och geomorfologi

Berättelserna om jättar utgör ett tydligt exempel på hur folktron kan väcka intresse för naturen. I svensk folkstro beskrivs jättarna ofta som gigantiska varelser som levde när jorden var ung och bergen ännu var mjuka. De användes ofta som förklaringsmodeller till hur olika former i landskapet har uppstått. Flyttblock, ibland även kallade jättekast, sades ha placerats i landskapet av olika jättar som roats sig med att kasta sten. Den välkände jätten Vist sägs även vara upphovsman till Visingsö som ligger placerad mitt i sjön Vättern. Enligt legenden hade han och hans fru varit på fest i Västergötland och ville då kliva över Vättern för att kunna komma hem igen till Småland. Vist tog då en stor tuva från marken och kastade ut den i sjön för att ha något att kliva på, och den tuvan blev därefter Visingsö. Sådana berättelser om jättar kan fungera som en fängslande start i undervisningen om olika sorters geomorfologiska processer. Man kan exempelvis ställa kritiska frågor kring vad flyttblock egentligen är och hur olika sorters rullstensåsar,

drumliner eller andra former i landskapet har skapats. När sagan väl har väckt intresse och nyfikenhet så blir då steget till inlandsisens rörelser, erosion, eller sedimentation både naturlig och meningsfull.

Troll och älvor

Den svenska folktron rymmer också olika föreställningar om att naturen var bebodd av olika väsen, och trollen och älorna är sannolikt två av de allra mest välkända. Trollen beskrivs ofta som människolika varelser som levde djupt in i skogen med ett vardagsliv som påminde om vårt eget. Det står beskrivet att de bland annat höll bröllop och begravningar, vallade djur, bakade bröd och bryggde öl. När människor förr i tiden stötte på olika grottor, märkliga bergsformationer eller lämningar i landskapet så tolkades dessa ofta som att de var spår efter trollens verksamheter och bosättningar. Även olika fornlämningar såsom skålgropar, i folkmun även kallade älvkvarnar, kopplades också till älornas verksamhet. Berättelserna om troll och älvor kan därmed fungera som en utmärkt ingång till samtal om hur människan lämnar långvariga avtryck på naturen och hur olika landskap formas och förändras över tid. De kan också öppna upp för intressanta

diskussioner om sprickbildningar eller förkastningar, där olika geologiska processer ges ett nytt ljus genom folktron.

Rå

Folktron erbjuder dessutom många möjligheter att närma sig olika frågor om hållbarhet och naturresursanvändning. I många berättelser personifieras naturen som ett mystiskt väsen, ofta kallat rå, som har till uppdrag att exempelvis råda eller vaka över ett berg, en sjö eller ett skogsområde. För att få ta del av naturens resurser trodde man då att man var tvungen att visa respekt för rået och vara noggrann med att inte utvinna för mycket naturresurser på en och samma gång från en viss plats. Gjorde man inte detta kunde man drabbas av olika sorters problem eller olyckor i och med att rået ville hämnas. Dessa historiska föreställningar speglar ett synsätt där naturen inte är något som man fritt kan exploatera, utan snarare något som man har en relation till. Att använda rået som en del av naturundervisningen kan därmed vara ett effektivt sätt för att väcka intresse för olika hållbarhetsfrågor. Genom att personifiera naturen som exempelvis ett skogsrå eller ett bergsrå blir relationen mellan människan och naturen både mer konkret, tillgänglig, och begriplig, särskild för yngre elever.

Hitta trollet

Den svenska folktron rymmer stora pedagogiska möjligheter. Genom att levandegöra landskapet och ge naturen en egen röst så kan intresset för naturundervisningen i skolan ökas. För dig som undervisar i naturkunskap kan det därmed vara värt att ibland stanna upp, se dig omkring, och försöka hitta just trollet i trollskenen.

TEXT OCH FOTO: NIKLAS JOHANSSON OCH
THERESE LUNDQVIST JONES
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Referenser och vidare läsning

Wall, T (2021) *Folktrons väsen*: Encyklopedi. Bokförlaget Stolpe

Wall, T (2024) *Skogen: I folktrö, sägner och sagor*. Bokförlaget Stolpe

Friluftsförämjandet

- våra bidrag i skolans värld

Foto: Niclas Testefelt

Friluftsförämjandet är en av Sveriges största friluftsförorganisationer. Sedan 1892 har vi förämjat friluftslivet, stärkt folkhälsan och värnat allemansrätten. I våra lokalavdelningar guidar tusentals ideella ledare barn och vuxna på olika i naturen, över hela landet, framför allt på fritiden.

För att ge alla unga möjligheter att uppleva naturen, ser vi skolan som en avgörande plattform. 2023 genomförde Friluftsförämjandet Sveriges hittills största undersökning om friluftsliv i skolan. Den visade att nästan 9 av 10 lärare i NO samt idrott och hälsa vill bedriva mer friluftsliv på lektionerna och att även eleverna är positiva till mer utomhusundervisning.

Vi arbetar ständigt för att informera allt ifrån lärare till partiledare om vikten av utomhuspedagogik, och för att påverka viktiga beslut som rör skolan. Självklart bedriver vi också flera egna verksamheter inom skolvärlden, vilka beskrivs nedan.

I Ur och Skur – pedagogik i förskolor, skolor och fritidshem

I Ur och Skur Utveckling ägs av Friluftsförämjandet och all eventuell vinst återinvesteras i verksamheten. På våra förskolor, skolor och fritidshem

brinner vi för hållbar utveckling och friluftsliv. Vi erbjuder en pedagogik där barnen får lära genom upplevelser, både ute och inne. Det pedagogiska förhållningssättet sammanfattas i VI KAN – Välkomnande, Inspirerande, Kompetenta, Aktiva och Nyfikna ledare. Under 2025 firade I Ur och Skur 40 år.

Vi driver i dag 12 egna förskolor och en skola, med fullt ansvar för kvalitet och innehåll. Därutöver finns cirka 140 licensierade enheter runt om i landet som arbetar enligt vår pedagogik inom både privat och offentlig regi. Pedagogerna erbjuds kontinuerligt utbildning genom I Ur och Skur.

Skogsmulle i förskolan

Skogsmulle i förskolan drivs sedan 2025 i I Ur och Skurs regi. Konceptet ger friluftsliv och utomhuspedagogik en tydlig plats i verksamheten och riktar sig till förskolebarn i åldrarna 4–6 år. Genom lekfulla och upplevelsebaserade aktiviteter i naturen, med Skogsmulle och vänner som följeslagare, får barnen utforska friluftsliv, allemansrätten och naturens kretslopp året runt. Verksamheten leds av utbildade pedagoger med tillgång till beprövade metoder och material anpassade till förskolans uppdrag och läroplan.

Foto: Björn Andersson

Skogsmulle föddes på 1950-talet och fortsätter att skapa fascination bland barn. Foto: Daniel Ohlsson

Skogshjältarna och andra projekt

Skogshjältarna skapades för cirka 10 år sedan för att stötta pedagoger i årskurs F-3 att vistas mer i naturen med sina elever. Projektet lever nu kvar i ett antal kommuner runt om

i landet. Pedagogerna går en kort digital och fysisk utbildning och får tillgång till ett omfattande läromedel, som bidrar till att barn får fler naturupplevelser under sin skoltid. I Skåne har ytterligare skolsatsningar gjorts i samarbete med regionen

och länsstyrelsen, till exempel Må bra i naturen och Friluftsberedskap i skolan.

Friluftsliv på schemat

I takt med att eleverna blir äldre, ser vi att stillasittandet ökar och naturkontakten minskar, trots att tonåringar behöver minst lika mycket rörelse och inspiration som de yngre barnen. Vårt webbmaterial "Friluftsliv på schemat" riktar sig mot åk 4-9 och har ett fokus på friluftsliv som är en central del av ämnet idrott och hälsa. Det innehåller aktiviteter, filmer, elevmaterial med mera och är fritt för alla att använda.

En liten framåtblick

Vi ser med optimism på den ökande medvetenheten kring utevistelsens fördelar, tydligare argument från forskningen, ökat intresse från beslutsfattare samt andra aktörers satsningar för att hjälpa unga ut i naturen, både under och efter skoltid. Friluftsfrämjandet ser fram emot att fortsätta utveckla samarbeten för att tillsammans skapa ett mer hållbart samhälle!

TEXT: MAX WEJSTORP OCH JOSEFIN WESTBERG

En stor undersökning vi gjorde 2023 visar att både lärare och elever skulle vilja vara mer utomhus under lektionstid. Foto: Tomaz Blanck

Skogen i Skolan – lärande där skogen blir klassrum

Foto: Eiv Zetterkvist

Skogen i Skolan är en rikstäckande verksamhet som sedan 1973 har byggt broar mellan skolan och skogen. Vi gör skogen till en naturlig del av undervisningen och ger barn och unga möjlighet att lära med alla sinnen – utomhus, på riktigt och på skolans villkor.

Genom pedagogiska verktyg, fortbildning för lärare och upplevelsebaserat lärande ökar vi kunskapen om skogens ekologiska, ekonomiska och sociala värden. Samtidigt väcker vi nyfikenhet, engagemang och framtidstro.

För lärare, elever och framtidens vägval

Vår verksamhet riktar sig främst till lärare och lärarstudenter, men också till elever samt studie- och yrkesvägledare. Varje år möter Skogen i Skolan i genomsnitt 30 000 elever, lärare och övrig skolpersonal runt om i landet och allt vi erbjuder är kostnadsfritt för skolan. Vi arbetar också aktivt för att visa på möjligheter till framtida utbildningar och yrken inom den gröna näringen.

Därför finns Skogen i Skolan

Vi vill:

- öka kunskapen om och förståelsen för skogens många värden – från skogsbruk, ekosystem och biologisk mångfald till kulturmiljöer, friluftsliv och hälsa
- visa hur skolskogen kan bli ett inspirerande uterum som stärker undervisningen
- bidra till ökad jämställdhet inom

skogssektorn

- inspirera barn och unga till mer tid i naturen, vilket stärker både folkhälsa och livskvalitet

Genom åren har hundratusentals elever fått uppleva skogen tillsammans med oss och utvecklat en nära relation till naturen i sin närmiljö.

En nationell verksamhet med stark lokal närvaro

Skogen i Skolans nationella kansli finns i Stockholm och är en del av Föreningen Skogen. Verksamheten är indelad i nio regioner: Dalarna–Gävleborg, Jämtland, Mälardalen, Götaland, Norrbotten, Värmland, Västerbotten, Västernorrland och Örebro.

Det nationella kansliet samordnar regionerna, utvecklar

skogspedagogiskt material och läromedel i linje med skolans läroplaner, sprider kunskap via skogeniskolan.se, stärker varumärket och ansvarar för gemensam uppföljning och redovisning.

I regionerna möter vi skolan där den är. Här arrangeras utbildnings- och inspirationsdagar för lärare, aktiviteter för elever, vägledning och konsultation samt studiebesök inom skogsbruk och skogsindustri. Innehållet anpassas efter lokala förutsättningar och möjligheter.

Både nationellt och regionalt arbetar vi för att fler ska upptäcka skogens möjligheter och se skogen som en väg till både lärande, välmående och framtida yrken.

Läs mer på www.skogeniskolan.se

Foto: Jens Meyer

Naturskoleföreningen

Naturskoleföreningen firade 40 år i fjol och den första naturskolan i Sverige startade några år innan dess, 1982 i Skäralid på Söderåsen i Skåne. Många naturskolor har dragits i gång sedan dess och rörelsen spridits över stora delar av landet.

Idag samlar Naturskoleföreningen drygt 70 verksamma naturskolor i Sverige samt sex svenskspråkiga naturskolor från Finland, ett gäng Naturum samt många enskilda medlemmar. Gemensamt har vi intresset för utomhuspedagogik och viljan att medverka till dess utveckling och praktik. Då många naturskolepedagoger jobbar relativt

ensamma i sina respektive kommuner spelar föreningen också en stor roll som forum för utbyte av idéer och erfarenheter och möjligheten till kollegialt stöd. Genom sina medlemmars samlade kunskaper, erfarenheter och vida kontaktnät utgör Naturskoleföreningen en viktig aktör för spridningen av det utomhuspedagogiska förhållningsättet till lärande.

Naturskolan är ingen bestämd plats utan ett sätt att lära tillsammans

Flertalet naturskolor drivs i kommunal regi, men de finns även de som har en förening eller stiftelse som huvudman.

De kommunala naturskolorna arbetar inom olika förvaltningar, några ligger under utbildning, andra under fritid och kultur eller kanske samhällsbyggnad. Här arbetar pedagoger med olika bakgrund, några har tidigare jobbat som lärare, inom trädgård och hantverk, andra har en naturvetenskaplig bakgrund.

Vissa naturskolor har en hemvist i form av en byggnad i ett naturområde, i ett hyggligt tätortsnära läge, och bedriver merparten av sin verksamhet därifrån. Men många, framför allt de mindre naturskolorna, är ambulerande och möter elever och pedagoger i olika naturområden och skolnära skogar. Flera naturskolor har även ett vidare uppdrag och anordnar aktiviteter för allmänheten och deltar i olika natur- och hållbarhetsprojekt i kommunen. Detta gör att våra uppdrag ser lite olika ut och att verksamheterna har olika tyngdpunkter.

Var i landet man verkar spelar förstås också in. Naturskolan i Falun, till exempel, håller till i Dikarbackens kulturresevat som är en del av världsarvet Falun. Verksamheten utgår därför i stor utsträckning från detta historiska landskap och har utvecklat naturskoleteman som tar upp livet som det tedde sig för människorna som levde och arbetade här förr i tiden; i gruvan, i skogen och i det småskaliga jordbruket. Naturskolan håller även husdjur och är med och sköter kulturlandskapet och utgör också ett populärt besöksmål. Naturskolan i

Under naturskoleföreningens årsmöteskonferens kommer medlemmar från hela landet för att träffas, utbyta erfarenheter och lära av varandra.

Utomhus är möjligheterna ofta större att kunna jobba i egen takt utan att känna sig ensam.

Österlen är ett annat exempel, med sin särart. Här arbetar naturskolan tätt ihop med kulturförvaltningen och tillsammans lyfter de den magiska natur- och kulturmiljöerna i Stenshuvud nationalpark och Kiviks musterier. Självklart finns teman som lyfter havet, heden och äpplet med i repertoaren. Även de naturskolor som arbetar mer mobilt utgår från platserna de besöker och väljer att förlägga verksamheten i. Här är fokus ofta på att visa på det värdefulla i den nära naturen, den natur man lätt kan återvända till och använda sig av ofta.

Allas rätt att lära in ute

Gemensamt för medlemmarna i

naturskoleföreningen är vårt arbetssätt och syn på lärande. Ett lärande där närmiljön ses som en resurs och utgångspunkt. Där fokus ligger på att väcka elevens inneboende nyfikenhet, motivation och vilja att utforska sin omgivning, med alla sinnen och hela kroppen. Ett lärande där ett växelspel sker mellan den egna, autentiska upplevelsen och den teoretiska kunskapen sker, där fokuserad uppmärksamhet varvas med lek och rörelse. Ett lärande som bygger på delaktighet och förankring i den konkreta värld eleven befinner sig i, där samarbete sker spontant och den gemensamma reflektionen värderas och ges tid.

Fascination och förundran väcks i mötet med det stora.

Att människan är en art bland andra på denna enda, för oss beboliga, planet blir tydligt när vi lär oss mer om naturen omkring oss. Likaså att vi alla har en roll att spela och faktiskt kan påverka framtiden till det bättre, om så i det lilla. Genom att adressera problem och utmaningar i vår närmiljö som till exempel nedskräpning, brist på boträd, okunskap bland beslutsfattare om vikten av små skogsdungar i skolans närhet, eller spridningen av invasiva arter, kan vi välja att agera och utveckla handlingskompetens tillsammans. - Ett gemensamt lärande för hållbar utveckling.

Naturligtvis är vi inte ensamma om att omfatta detta förhållningssätt till lärande. Det som däremot är särskiljer oss från många andra organisationer som jobbar med barn, friluftsliv och naturvägledning, är vår unika position då flertalet av oss är en del av den kommunala organisationen. Vi står därmed i direkt kontakt med skolledning och pedagoger. Vi har därför möjlighet att nå alla elever i en kommun, helt oberoende av deras bakgrund eller tidigare erfarenheter av natur och friluftsliv. Vi når, och har också möjlighet att lägga fokus på, pedagoger som saknar nycklarna till att ge sig ut med sin klass. Tillsammans möter vi årligen drygt 200 000 elever och deras lärare. Naturskolor bidrar med värdefull fortbildning i sina respektive kommuner. Många av oss har även långtgående samarbeten med lokala föreningar och andra organisationer. Flera naturskolor har även samarbeten med universitetet och högskolor genom olika forskningsprojekt och utbildning.

Naturskoleföreningens utåtriktade arbete

Naturskoleföreningen arbetar även på olika sätt för att nå ut och sprida utomhuspedagogiken och dela med sig av väl beprövade metoder och arbetssätt för att lyckas med undervisning utomhus. På vår hemsida finns tips om ny forskning, kurser och seminarier. Här kan man också läsa om olika projekt och samarbeten som drivs av föreningen eller enskilda naturskolor liksom kontakter till föreningens styrelse och enskilda naturskolor. Förutom våra

En naturskoledag kan vara att paddla med en kompis för första gången, att bygga ett vindskydd och tillsammans med gruppen laga lunch på stormkök, för att sen under vandringen få gå först ett slag och träna på att leda den större gruppen tryggt tillbaka. - Det är samarbetsträning på riktigt.

årliga naturskolekonferenser, som äger rum i olika delar av landet, sker även regionala träffar där naturskolorna besöker och lär av varandra.

På vår hemsida publiceras även föreningens medlemstidning Att lära in ute-bladet. Den ges ut med fyra nummer per år och på hemsidan finns även äldre nummer att fritt ladda ned. Här skriver framför allt föreningens medlemmar om hur de jobbar med att utveckla nya teman, hittar vägar att

lösa utmaningar i det ibland ganska fyrkantiga utbildningsväsendet, ger tips och råd utifrån insikter vi fått och idéer vi önskar realisera. Ofta har numren ett tema och då bjuds även praktiker och forskare in som skribenter för att lyfta andra perspektiv och nya forskningsrön.

Naturskoleföreningens pedagoger har även samlat erfarenheter och kunskaper i bokform. Under åren har det blivit många böcker i serien Att lära

in ute. Här ges läsaren handledning i hur man kan arbeta med barn och lever utomhus under alla årstider och på ett tematiskt sätt. Här finns både förslag på lektionsupplägg och teman man kan jobba med under en längre tid liksom konkreta aktiviteter och färdigt kopieringsunderlag. Allt för att göra det så enkelt som möjligt för läraren att ge sig ut med den egna barn- eller elevgruppen. Böckerna innehåller även tydliga kopplingar till läroplanernas mål och syften och här finns även korta faktatexter om naturvetenskapliga fenomen och processer liksom referenser till forskning. Första boken som gavs ut var Att lära in matematik ute 2005. Efter det har en rad böcker för grundskolan, förskolan men även SFI getts ut med fokus på olika ämnen såsom matematik, språk, naturvetenskap och teknik.

Naturskoleföreningen medverkar även i större nationella samarbeten såsom Utenavet och Naturens år. Naturskoleföreningen bjuds också in som talare och workshopphållare i seminarier och konferenser, både i Sverige och utomlands. Medlemmar i föreningen ingår även i olika referensgrupper och sakråd som

Gladare, piggare och mer motiverad – det händer mycket när vi förflyttar undervisningen utomhus.

rör utbildning, friluftsliv, naturvård samt miljö- och klimatfrågor. Naturskoleföreningen, tillsammans med Sportfiskare, tidigare även Naturskyddsföreningen, driver sedan 2013 projektet Mer Friluftsliv i Skolan (MEFIS). Sedan start har drygt 3000 pedagoger runt om i hela landet fått delta i en kostnadsfri tvådagars-utbildning och fått inspiration och konkreta verktyg för att i högre grad använda utomhusmiljön som en naturlig del av sin egen och skolans undervisning.

Naturskolornas vara eller icke vara

Enligt våra stadgar ska naturskoleföreningen arbeta för att "det skall finnas minst en naturskola i varje kommun". Dessvärre läggs naturskolor ned i landet även om det också nya startas upp. Det riktigt långsiktiga arbetet för föreningen är kanske, trots allt ändå, att i slutändan göra oss själva helt överflödiga. Att naturskolor inte längre skulle behöva finnas. - För i framtiden borde väl ändå allas rätt att lära in ute inte längre behöva försvaras. I framtiden borde väl närmiljön ses som en lika självklar lärmiljö som klassrummet. I framtiden borde väl ändå handen och hjärtat ses som lika viktiga som hjärnan i det viktiga arbetet med att växa som människa.

TEXT OCH FOTO: SARA ANTELL

Alla mår bra av att vara med och bidra. Här drar fritidselever örnbräken i naturreservatet för att gynna artmångfalden i Gredelby hagar i Knivsta.

Naturskoleföreningens medlemstidning Bladet utkommer med fyranummer per år och finns fritt att ladda ner från hemsidan

Leka och lära Naturvetenskap och teknik ute, matematik ute respektive språk ute är tre böcker för förskolan ur bokserien Att lära in ute

Naturskoleföreningen har som mål att:

- stödja och främja utveckling av utomhuspedagogik.
- arbeta för att det skall finnas minst en naturskola i varje kommun i Sverige.

Föreningen skall:

- verka för att öka antalet naturskolor.
- utgöra ett forum för kontakt och nätverkande mellan naturskolor, enskilda medlemmar och organisationer med intresse för utomhuspedagogik där erfarenheter och information kan spridas.
- aktivt samarbeta med myndigheter för att utveckla utomhuspedagogiken.
- följa och synliggöra forskning/utveckling inom utomhuspedagogik samt initiera seminarier och fortbildning.

NATURRUTAN

Stapla stadigt

Koordination, motorik, balans, låg till medelhög puls

I den här aktiviteten får barnen samla pinnar och försöka stapla dem så högt de kan. Gå tillsammans till en plats i skogen, ett skogsbryn eller en öppen plats där det finns mycket pinnar. Låt varje grupp samla pinnar under en begränsad tid, gruppen väljer själva ut en plats där de kan lägga pinnarna de samlat. Be sedan grupperna att bygga ett så högt torn som möjligt av pinnarna. Om grupperna har hittat många pinnar i olika längder kan de först sortera dem i olika högar efter längd. Då kan de stapla flera pinntorn som blir olika stora eller låta de längsta pinnarna vara längst ner och de kortaste högst upp i stapeln. Låt barnen komma på bra sätt att mäta och jämföra höjden på staplarna.

Använd sedan pinnarna till något annat, exempelvis att konstruera en koja eller en hinderbana med.

Material: pinnar som ni hittar på marken

UTDRAG UR BOKEN LEKA OCH LÄRA GENOM FYSISK AKTIVITET UTE

ATT LÄRA IN UTE-SERIEN

Beställs på www.outdoorteaching.com

Läromedel från www.outdoorteaching.com

Att lära in matematik ute 2, 2012, bok av Molander, Bucht, Wejdmark, Lättman-Masch, 218 kr inkl moms.

Att lära in engelska ute 2, 2016, bok av Lotta Carlegård. 218 kr inkl moms.

Leka och lära matematik ute. Förskolan. 2007, Bok av Molander, Strandberg, Lättman-Masch, Wejdmark, Bucht, Kjellander. 218 kr inkl moms.

Leka och lära språk ute. Förskolan. 2017, Bok av Molander, Bucht, Engman, Axellie 218 kr inkl moms.

Play and learn mathematics outdoors. 2007, Bok av Molander, Strandberg, Lättman-Masch, Wejdmark, Bucht, Kjellander. 218 kr inkl moms. Engelsk översättning av boken ovan.

Att lära in ute året runt, andra rev. uppl. 2011, bok av Lättman-Masch och Wejdmark, Nynäshamns Naturskola, 218 kr inkl moms. B

Att lära teknik ute, andra rev. uppl. 2017, bok av Carina Brage. 218 kr inkl moms.

Att lära in svenska ute, andra rev. uppl. 2016, bok av Lättman-Masch, Wejdmark, Wohlin, Persson, Grantz, Lindblad, Sang. 218kr inkl moms.

Att lära in SFI ute, 2019, bok av Grantz, Lindblad, Lättman-Masch, Wejdmark, Wohlin. 218kr inkl moms.

Att lära in ute. Övningar i bakfickan. 2013, bok av Molander, Bucht, Lättman-Masch, Wejdmark 99 kr inkl moms.

Leka och lära naturvetenskap och teknik ute. andra rev. upplagan 2020. Bok av Lättman-Masch, Wejdmark, Jacobsson, Persson, Ekblad. 299 kr inkl moms.

Att lära in ute för hållbar utveckling, 2015, bok av Behrenfeldt, Brömster m.fl. 299 kr inkl moms.

Learning in the outdoor classroom, 2015, antologi på engelska med aktiviteter från olika böcker i Att lära in ute-serien. 130 kr inkl moms.

Att lära in de globala målen ute. 2019. Finns **att ladda ner gratis på** www.outdoorteaching.com

Småkryp på land, bok av Molander och Bucht, 69 kr inkl moms.

Hantverk, estetik och slöjd, 2015, bok av Ingemar Nyman, 249 kr inkl moms.

Naturkontakt, berättelser, bok av Ammi Wohlin, 60 kr inkl moms.

Andra läromedel inom utomhusundervisning

Arbeta med naturvetenskap på ett lekfullt sätt i f-3 2018 bok av Helena Osswald och Ewa Wiklund, Natur och kultur

Utomhusdidaktik, bok av Lundegård, Wickman, Wohlin, Studentlitteratur

Friluftslivets pedagogik: en miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet. Bok av Britta Brügge, Matz Glantz och Klas Sandell (red.) 2018 (5e reviderade uppl.). Liber, Stockholm.

Utomhuspedagogik - Lärmiljö, närmiljö och det utvidgade klassrummet. Antologi 2019

Utomhuspedagogik som kunskapskälla : närmiljö blir lärmiljö. 2007.

Utomhusundervisning - En handbok, Maria Hammarsten 2022.

Välkommen in i naturen, omarbetad och nyinspelad 2012, finns på iTunes, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Med öppna ögon, musik-CD, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Matematikmusik, musik-CD, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Bland vattenfisar och virvelbaggars i Vattenriket, 50 kr inkl moms + porto. Beställs genom sam.peterson@kristianstad.se